

Značaj i doživljaj opere kod učenika u prva tri razreda primarnog obrazovanja

Gilić, Mirta

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:599815>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Mirta Gilić

**ZNAČAJ I DOŽIVLJAJ OPERE KOD UČENIKA U PRVA TRI
RAZREDA PRIMARNOG OBRAZOVANJA**

Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

Mirta Gilić

**ZNAČAJ I DOŽIVLJAJ OPERE KOD UČENIKA U PRVA TRI
RAZREDA PRIMARNOG OBRAZOVANJA**

Diplomski rad

**Mentorica:
doc. dr. sc. Jelena Blašković**

Zagreb, srpanj 2022.

Sažetak

Opera kao glazbeni oblik neizostavan je dio klasične glazbe koja živi već nekoliko stoljeća. Smatra se jednim od najsloženijih oblika upravo zato što obuhvaća nekoliko vrsta umjetnosti; pjevanje, glumu, scenu, kostimografiju, orkestralnu glazbu pa čak i ples. Opera kao glazbeni oblik javila se krajem 16. stoljeća na dvorovima srednje Italije. Prva skladana opera je *Dafne* Jacopa Perija iz 1598. godine. Od samoga početka njezine pojave, ona je neizostavni glazbeni oblik mnogih skladatelja kroz povijest sve do današnjih dana. Opera, odnosno operni ulomci, trebali bi biti dio glazbene naobrazbe učenika osnovnih škola kao važan dio mozaika stjecanja glazbene kulture. Stoga je cilj ovoga istraživanja bio ispitati učenike prva tri razreda primarnog obrazovanja o njihovom doživljaju opere, točnije određenih opernih ulomaka. Istraživanje je provedeno u ljetnom semestru akademske godine 2021./2022., a sudjelovala su 102 učenika prva tri razreda primarnog obrazovanja iz Zagreba. Učenici su na auditivnom upitniku iskazivali stupanj sviđanja na petostupanjskoj skali za dvanaest recentnih opernih ulomaka europske i hrvatske glazbene baštine. Rezultati su pokazali kako se učenicima sviđa opera, gdje najviše iskazuju sviđanje za ulomke Wagnerove i Verdijeve opere. Najmanji stupanj sviđanja iskazali su za ranobarokni primjer Monteverdijeve opere. Mann-Whitney U test pokazao je kako na polovici slušanih opernih ulomaka postoji statistički značajna razlika s obzirom na spol. Na pet primjera djevojčice iskazuju intenzivniji doživljaj opernih ulomaka, dok na jednom ulomku dječaci iskazuju statistički značajno intenzivniji doživljaj u odnosu na djevojčice. Ujedno, Kruskal-Wallis testom nisu utvrđene razlike između prvog, drugog i trećeg razreda u doživljaju opernih ulomaka.

Ključne riječi: *doživljaj opere, glazba, glazbena kultura, opera, učenici primarnog obrazovanja*

The importance and impression of opera in students of the first three grades of elementary school

Summary

As a musical form, opera is an indispensable part of classical music that has been alive for several centuries. It is considered one of the most complex forms, precisely because it encompasses several types of art; singing, acting, stage design, costume design, orchestral music and even dance. Opera, as a musical form, emerged at the end of the 16th century at the courts of central Italy. First composed opera was Jacopo Peri's *Dafne* from 1598. From the very beginning of its appearance, it has been an indispensable musical form of many composers throughout history and up to the present day. Opera, or opera excerpts, should be part of the musical education of elementary school students as an important part of the mosaic of acquiring musical culture. Therefore, the goal of this research was to examine the students of the first three grades of primary education about their experience of opera, specifically certain opera excerpts. The research was conducted in the summer semester of the academic year 2021/2022, and 102 students of the first three grades of primary education from Zagreb participated. Students used an auditory questionnaire to express their liking on a five-point scale for twelve recent opera fragments of European and Croatian musical heritage. The results showed that the students like opera, where they mostly liked fragments of Wagner's and Verdi's operas. They expressed the lowest level of liking for the early baroque example of Monteverdi's opera. The Mann-Whitney U test showed that in some opera excerpts there is a statistically significant difference regarding to gender. In five examples, girls express more intense experience of opera excerpts, while in one excerpt, boys express statistically significantly more intense experience compared to girls. At the same time, the Kruskal-Wallis test did not establish any differences between the first, second and third grades in the experience of opera excerpts.

Keywords: *music, musical culture, opera, opera experience, students of primary education*

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Što je opera?	2
2.1. Nastanak opere u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj.....	2
2.2. Opereta	3
3. Povijesni pregled razvoja opere.....	5
3.1. Barok.....	5
3.2. Klasicizam	7
3.3. Romantizam.....	10
3.4. Opera u 20. stoljeću	13
3.5. Opera u Hrvatskoj.....	14
4. Zastupljenost opere u udžbenicima glazbene kulture u prva tri razreda primarnog obrazovnja	16
4.1. Školska knjiga.....	16
4.2. Alfa.....	17
4.3. Profil.....	17
5. Metodologija istraživačkog rada.....	20
5.1. Problem, cilj i pitanja istraživanja	20
5.2. Sudionici istraživanja	20
5.3. Postupak i tijek istraživanja.....	20
5.4. Instrument.....	21
5.5. Proces prikupljanja i obrade podataka	21
5.6. Interpretacija rezultata.....	21
6. Zaključak	28
Literatura	29
Prilog	31

1. Uvod

Glazba je ključan dio kvalitetnog, skladnog i cjelovitog razvoja svakog pojedinca. Ona otvara nove mogućnosti, sposobnosti i interes o očuvanju povijesno-kulturne baštine te osposobljava čovjeka da živi u suživotu s multikulturalnim svijetom. Iz tog razloga, učenici u sklopu predmeta glazbene kulture upoznaju glazbu različitih podrijetla, stilova i vrsta. S vremenom postaju kompetentni te aktivno sudjeluju u glazbenom životu svoje okoline, bilo to u ulozi izvođača, publike ili stvaratelja (Kurikulum, 2019). U ovom radu istražuje se značaj i doživljaj učenika o opernim ulomcima različitih glazbenih razdoblja. Rad započinje definiranjem opere i njezinim nastankom na području Italije, Francuske i Njemačke. Obrađuje se i opereta kao zaseban glazbeno-scenski oblik koji je sličan, ali ne i isti kao opera. Povijesni pregled razvoja opere obuhvaća glazbena razdoblja baroka, klasicizma, romantizma i 20. stoljeće gdje su opisane najznačajnije karakteristike svakoga razdoblja uz istaknute operne skladatelje. U radu se nalazi i kratki pregled hrvatske opere, zatim zastupljenost opere u udžbenicima glazbene kulture u hrvatskom obrazovanju. Istraživački dio rada bavi se procjenama učenika o doživljaju opere s obzirom na stilska razdoblja, na razlike u spolu i razredu.

2. Što je opera?

Riječ opera, prema online *Hrvatskoj enciklopediji*¹, dolazi od skraćenog talijanskog izraza *opera in musica*, što bi u doslovnom prijevodu značilo uglazbljeno djelo. Ona je glazbeno-scensko djelo koje je najsloženiji umjetnički oblik jer uz pjevanje, sviranje i glumu objedinjuje i druge umjetnosti poput likovne (scena i kostimografija) te nerijetko i ples. Slušajući i gledajući operu, scena i glumci svojom glumom, pokretima i pjevanjem točno daju do znanja o čemu je riječ. Tu je i glazba koja upotpunjuje i podcrtava scensku radnju pa je svakako lakše razumljiva (Reich, 1994). Opera je oduvijek bila poprilično skupa za izvođenje pa je tako nekoć bila financirana od dvora i knezova, u prvom redu zbog društvenog položaja, ali i zbog iskrene ljubavi prema umjetnosti (Holden, 2002).

2.1. Nastanak opere u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj

Kao skraćena od *opera in musica*, u uporabu je ušla krajem 16. stoljeća, no to nikako ne znači da je tada i izmišljena. Ne može se sa sigurnošću reći kako su se grčke drame izvodile u svoje vrijeme, no poprilično je sigurno da nisu bile samo izgovarane. Visina, ritam i trajanje izgovora i glasa imali su znatnu ulogu (Holden, 2002). Pojava opere dugo se pripremala i ne može se reći kako je nastala odjedanput. U Italiji su tokom 15. stoljeća postojale Duhovne svečanosti koje su nastale spajanjem Pobožnosti (14. stoljeće, dramatizacija službe božje) s narodnim svetkovinama Firentinaca u čast sv. Ivana. Time su Firentinci spojili muzički oblik svetkovine sv. Ivana s govornim oblikom Pobožnosti i time uveli govor u muzičke predstave te stvorili Duhovne svečanosti. Te svečanosti imale su dijelova koji su u cijelost bili pjevani. Njihovu stvarnju pridonijeli su najbolji umjetnici, pjesnici, slikari i muzičari. Sličnost s operom imaju i u tome što su na sceni nerijetko lebdjeli anđeli i sveci u visinama, plesalo se u zraku, orio se zvuk gromova s neba i plamenih jezika koji su predstavljali razne scenske efekte (Rakijaš, 1981).

Prva veća opera je *Dafne* Jacopa Perija iz 1594. godine. To je djelo pastirske igre sastavljeno od niza recitativa, a još jedna takva opera nastala u isto doba je i *Euridice* Giullija Caccinija. Prvi veliki majstor opere smatra se Claudio Monteverdi, Talijan koji u svoje opere uvodi arije, duete i zbor uz instrumentalnu pratnju (Reich, 1994). Prvo operno kazalište nalazi se u Veneciji još od 1637. godine po uzoru na koje su i drugi gradovi izgradili operne zgrade. Jedna od značajnijih osoba u povijesti talijanske opere je i Alessandro Scarlatti koji je krajem 17. stoljeća osnovao Napuljsku školu (Reich, 1994).

¹Opera, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=45231> (7.6.2022.)

Početak opere u Francuskoj nailazio je na nesuglasice i negodovanja kojima je na kraj prvi uspio stati Pierr Perrin s prvom francuskom komedijom *Pastorala* za koju je napisao libreto, a Robert Cambert muziku. Tim uspjehom dobio je dozvolu da osnuje prvu opernu akademiju na francuskom jeziku u Parizu. Ipak, kada se pomisli na francusku operu 17. stoljeća prva asocijacija je Jean Baptiste Lully. Uglavnom, skladao je opere, a osim recitativa pisao je i plesove te je imao velikog smisla za pastoralne ugođaje u kojima je preteča za kasnije velike kompozitore Händela i Beethovena (Rakijaš, 1981).

U Njemačku je talijanska opera doprijela preko Beča, Münchena i Dresdena, a najvezanija je za grad Hamburg. Utjecaj talijanske opere gubi se tek u doba romantizma i pojavom Carla Marie Webera (Rakijaš, 1982). Veliku reformu u operi napravio je Nijemac Christoph Willibald Gluck tako što je uveo dramska načela u operno stvaranje. Težio je jednostavnosti i ljepoti koju je stavljao u službu dramske radnje. Njegove najpoznatije opere s tim karakteristikama su *Orfej*, *Alceste*, *Armida* i druge. Svojim reformama protivio se operama u kojima su često prevladavale arije zbog kojih je solistima bila dana mogućnost da pokažu svoje pjevačko umijeće i sposobnosti (Reich, 1994).

2.2. Opereta

Opereta dolazi od talijanske riječi *operetta* što bi u doslovnom prijevodu značilo mala opera.² Svoj najveći procvat imala je u drugoj polovici 19. stoljeća i prvom dijelu 20. stoljeća. Karakterizira je humor, komedija koja ima uvertiru, pjesma, ples, međuigra i dijalog (Ainsley, 2004). Opereta se razvila u Francuskoj 1850-ih godina, a nakon 1860-ih i u Austriji, Španjolskoj, Engleskoj i ostatku Europe.³ Najvećim djelom u opusu opereta smatra se *Šišmiš* skladatelja Johanna Straussa ml. Napisao je i druge operete kao *Noć u Veneciji* i *Barun Ciganin*, ali ni jedna tako uvjerljiva kao *Šišmiš*. Značajnija opereta vrijedna spomena i dostojna nasljedstva je *Vesela udovica* Franza Lehara (Ainsley, 2004). Vrijedi spomenuti i Jacquesa Offenbacha, Nijemca koji je većinu života proveo u Francuskoj. Kada je otkrio satiričku notu u sebi, skladao je niz opereta koje su mu priskrbile slavu. Materijala za ismijavanje nije mu manjkalo pa je u svojim djelima često gotovo divljački obrađivao surovu realnost. Uzimao je

² Opereta, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45240> (7.6.2022.)

³ Opereta, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=45240> (9.6.2022.)

priče iz mitologije i davao im suvremene karakteristike, izrugivao se i bogovima i junacima antičke Grčke. Od njih bi radio parodiju, ali bi isto tako pomoću njih ismijavao i jadne i trivijalne događaje u Francuskoj (Ainsley, 2004).

U Hrvatskoj se također razvijala opereta. Među poznatim skladateljima ubraja se Franz von Suppe, rođen u Splitu, gradu koji je otac i majka operetama Ive Tijardovića *Spli'ski akvarel* i *Mala Floramyje*. Ivo Tijardović rođen je 1895., godine koje je Franz von Suppe preminuo. Njegove dvije značajne operete su *Die Schone Galathea* (1865) i *Boccaccio* (1879). Uz ova dva velikana stoje još i Ivan pl. Zajc s operetom *Momci na brod* i Srećko Albini; *Barun Trenk*.

3. Povijesni pregled razvoja opere

„Najprije glazba, potom riječi“ naslov je koji opisuje skladanje opere, a datira još iz 18. stoljeća. Ipak, činjenice govore kako je u nastajanju opere i njenim ranim danima vrijedilo obrnuto. Krajem 16. stoljeća razvio se recitativni stil baš kako bi se razjasnio glazbeni okvir riječi u dramskom kontekstu. Reformatori i teoretičari svoju su pozornost prvenstveno davali upravo libretu, ma koliko god se skladatelji i pjevači tome opirali. Isticanje libreta na sceni je bilo važno jer je došlo iz pastorala protkanih raznim zapletima u doticaju s glazbom. Tada su se na sceni učvrstili elementi mitologije kojih se opera godinama nije mogla osloboditi (Šulhof, 1954). Međutim, kako je vrijeme protjecalo, glazba je opravdano počela zauzimati svoje mjesto te su opere napredovale upravo zbog nje (Raeburn, 2002). Događaj koji je odredio novi pravac u povijesti opere je otvorenje prve javne opere u Veneciji. Do tog trenutka, opera je bila dostupna isključivo bogatašima i povlaštenim ljudima (Šulhof, 1954). Ubrzo nakon toga u operu se uvode komični likovi i naglašena crta putenosti. Moralisti koji su se tome strogo protivili njegovali su oblik *opere serije* koja je bila ograničena na političke teme koje su ilustrirale kraljevsku milostivost, pravednost i dobroćudnost kao odgovor na strast, ljubomoru i žudnju za moći (Raeburn, 2002).

Poznato je da su najstarije opere bile dvorske zabave, a zapisi o opernim premijerama govore nam kako su kraljevski rođendani i posebni događaji bili posebne prilike za predstave, što se nastavilo sve do 19. stoljeća. Biti prisutan u publici jednog takvog događaja značilo je status u društvu te su se ljudi konstantno borili za svoj položaj. Otvorenjem javne opere u Veneciji raširio se raspon zabave i radnji pa se tako osim gledanja opere tamo moglo i kockati, upoznavati ljude, biti viđen, sudjelovati u ljubavnim susretima i drugo. Sve do 20. stoljeća u kazališnoj publici moglo se razabrati čitavo gledateljstvo zbog osvjetljenja auditorija tijekom čitave predstave. Tek su se od tada svijetla nad gledateljstvom počela prigušivati, tako da je slobodno za reći da je opera bila jednako važna, kako društveno, tako i glazbeno-umjetnički (Raeburn, 2002).

3.1. Barok

Razdoblje baroka kreće se od 1600. do 1750. godine. To je doba racionalnog razmišljanja gdje se sve analizira kritički i svaka se sumnja treba pobiti. Samo ono što je potpuno jasno može biti čvrsti oslonac za daljnje razvijanje novih pojmova i istina. Pojedinaac postaje centar pažnje, a prosvjetiteljstvo ima glavnu ulogu kojem su pečat dali Voltaire i Rousseau. Karakterizirala ih

je borba za prave ljudske odnose i pošteniji društveni poredak (Rakijaš, 1981). Ideja o osnaženju ljudske moći, dostojanstvu i veličini čovjeka našla je svoj izričaj i u drugim granama umjetnosti. Svoj izraz ljudi su pokazivali u karakteristično istaknutoj dekorativnosti, u sjaju i raskoši svega što okružuje čovjeka (Reich, 1994). Što se glazbe tiče, jednoglasja uz pratnju upotpunjuju individualne koncepcije koje su najizraženije u operi. To je bilo vrijeme generalbasa, odnosno dionice, uglavnom na čembalu, koja je bila označena brojkama tj. šiframa. Te su šifre zapravo bile akordi i njihovi obrati koje je svirač na tom tonu trebao odsvirati. Čembalo je svojom melodijom uvijek kontinuirano pratio pjevače ili neki drugi instrument pa je stoga njegova dionica dobila naziv basso continuo (Rakijaš, 1981).

Prema Tuksaru (2000), barok je doba velikog glamura nove vrste – opere te razdoblje emancipacije instrumentalne glazbe koja će doživjeti neke od nikada kasnije prevladanih vrhunaca. Barok se jednim dijelom može smatrati i ostvarenjem renesansnih ideja, budući da je iz duha renesanse opera upravo i nastala. Usporedi li se glazba baroka s ostalim umjetnostima, onda se može reći kako ona svoje karakteristike najviše uživa upravo u opernoj glazbi zbog bujnosti, raskoši i pretrpanosti. Opera je u barokno doba bila simbol sjaja i moći feudalne gospode, ali se uz nju paralelno stvara i druga tematika, prirodnija i jednostavnija, koja će kasnije biti vrlo bliska narodu. Karakteristična melodija ovoga razdoblja je jednoglasna melodija uz pratnju koja najbolje odgovara čovjeku da bi izrazio svoje osjećaje i potrebe, međutim polifonija i dalje živi, pogotovo u duhovnoj glazbi, a svoj vrhunac doživjet će upravo u djelima Johanna Sebastiana Bacha (Rakijaš, 1981).

U samom početku razvoja opere stvorilo se nekoliko srodnih formi: sakralna drama ili oratorij u Rimu, i madrigalska opera u Veneciji (radnja se izražavala mimikom, a priča se razvijala kroz slijed višeglasnih madrigala). Madrigalske opere su ubrzo zasjenjene dramskom operom koja se izvodila na pozornici gdje je svaki pjevač predstavljao po jedan lik. Ipak, Venecija je imala znantu ulogu u stvaranju opere tako što je bila izvođena u kazalištima gdje se poticalo usavršavanje fabule, razvitak komedije, isticanje pojedinih pjevača te poticanje operne kuće kao pozornice za glazbenu, društvenu i dramsku predstavu (Raeburn, 2002). Švedska kraljica Kristina, koja se svog kraljevstva odrekla kako bi pristupila Katoličkoj crkvi i došla živjeti u Rim, zaposlila je mladog Alessandra Scarlattija u svojoj vlastitoj privatnoj operi. Na njezinu inicijativu otvorena je prva javna operna kuća u Rimu, a još veće postignuće ostvarila je osnutkom Accademije Reale. Accademia Reale bila je skupina intelektualaca koja je kasnije osnovala Arkadijsku akademiju. Njihova načela dovela su do stroge forme barokne opere serije zato što su željeli da se opera isključivo bavi plemenitošću, čašću, dužnošću i slavom, a nikako

ljubavlju. Glavna ideja opere serije bila je veličanje velikodušnosti monarha protiv kojeg su se kobile zavjere, uz paralelne zaplete koje su činili sukobljeni ljubavni interesi s kastratima u ulozi poželjnih muškaraca, sopranistica u ulozi žena zaljubljenih u njih i tenora u ulozi kralja koji sve opraštaju (Ainsley, 2004). Da bi psihološka snaga drame bila intenzivnija, smanjen je broj likova, a posebna se pozornost pridavala arijama koje su morale imati dvije strofe, a glazba je bila u obliku A-B-A. Glazba i poezija svake arije morala je biti smišljena tako da iskazuje samo jednu, a najviše dvije zasebne emocije pa je razrađen niz glazbenih konvencija da bi se odredile ljubav, gnjev, hrabrost, ljubomora ili nada. Arkadijska reforma bila je toliko jaka, da su joj se rijetki uspjeli oduprijeti, među kojima je glazba najvećeg opernog skladatelja prve polovice 18. stoljeća, Georga Friedricha Händela (Raeburn, 2002). Uz njihovu reformu, drugi doprinos operi tog razdoblja donosi papa koji zabranjuje pojavu pjevačica na sceni. Tome je rezultirala dominacija kastrata u ženskim i muškim ulogama.

Već je spomenuto kako je opera nastala iz novog vokalnog stila koji se razvio kako bi pokušao oživjeti prastare drame. Tome su se najviše posvetili Firenci u krugu oko Giovannija de' Bardija, grofa od Vernija i njegova štićenika Vincenza Galileija. Galilei se zauzimao za monodiju po modelu starogrčke glazbe, a ne za višeglasje. Drugu skupinu sličnih ciljeva činili su skladatelji Jacopo Peri i Emilio de' Cavalieri te pjesnik Ottavio Rinuccini. Oni su bili okupljeni oko Jacopa Corsija u čijoj se firentinskoj palači izvela prva opera Jacopa Perija *Dafne* (Raeburn, 2002).

Prvi veliki skladatelj koji je mnogo doprinio obliku opere kakvom je danas poznajemo je Claudio Monteverdi. Od 1613. izvršavao je dužnost *regens chori* (zborovođa) u San Marcu u Veneciji, a tek 1620-ih počinje pisanje daljnjih dramskih skladbi; madrigala s pokretom i opera (Raeburn, 2002). Ipak, njegovim se remekdjelom smatra prva sačuvana opera *Orfej* iz 1607. godine. Tuksar (2000) ističe da je Monteverdi „svojom tehnički i psihološki fundiranom ekspresivnošću te odgovarajućom karakterizacijom i postavom orkestra ustanovio za operu odmah na početku standarde kojima će se tek približiti J. B. Lully, J. Ph. Rameau, G. F. Händel i Ch. W. Gluck, a koje će prvi dostići tek W. A. Mozart krajem 18. stoljeća“ (str. 66).

3.2. Klasicizam

Klasicizam se u povijesti smjestio negdje od oko 1750. godine pa do 1820-ih jer su njegov početak i kraj isprepleteni s prethodnim barokom i slijedećim romantizmom. Zanimanje za klasiku započelo je otkrićem ostataka Pompeja 1748. godine što je potaknulo umjetnike,

slikare, pisce, kipare da oponašaju rimske i grčke uzore. Skladatelji i glazbenici su to pokušavali dočarati strogom formalnošću i izbjegavanjem ekstravagantne neumjerenosti (Ainsley, 2004). Općeniti ideali klasicizma bili su sklad, jasnoća, staloženost te ravnoteža između razuma i osjećaja. Glazba klasicizma odiše vedrinom, prirodna je, značajna i dostojanstvena te odiše visokim etičkim idealima (Tuksar, 2000). Moglo bi se reći da su ciljevi novog glazbenog stila bili isti kao i Monteverdijevi, učiniti glazbu što izražajnijom i publici prihvatljivijom. Napušta se barokna kičenost i ukrasi, a instrumentalna glazba postaje strogo disciplinirana što rezultira brzim razvitkom nove instrumentalne forme *simfonije* (Ainsley, 2004). Prema podacima iz razdoblja od oko 1720. do oko 1810. postaje nedvojbeni hit klasičnog doba gdje nastaje više od 12 000 simfonija na području od Finske do Sicilije, od Dubrovnika do Irske te od Kijeva pa sve do istočne obale SAD-a (Tuksar, 2000). Karakterizira je trodijelni oblik u formi brzo-sporo-brzo. Smatra se kako je upravo operna uvertira 18. stoljeća bila preteća simfoniji. Najistaknutiji skladatelji simfonije bili su Carl Philipp Emanuel Bach i Joseph Haydn (Ainsley, 2004). Glazba klasicizma pripada prvom razdoblju u povijesti europskog stvaralaštva u kojem instrumentalna glazba prevladava nad vokalom. Solistička glazbala ovog razdoblja imaju karakteristike ljudskog glasa kao npr. violončelo ili klarinet, a kućni instrument i glazbalo podrške u skupnom muziciranju više nije čembalo, već klavir. Tri ključna bečka skladatelja koji će postati okosnica tog razdoblja svojim sonatama, kvartetima i simfonijama su Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart i Ludwig van Beethoven (Tuksar, 2000).

Glavna uloga glazbe bila je ta da zadovolji osjetilo sluha, a ne potrebe skladatelja da se iskazuje i izražava. Tu se pojavljuje reforma opere koja je bila glavna misija klasike; jednostavnost vođena melodijom koja se usredotočila na značenje tekstova. Uz to, tekstovi su morali biti visoko moralni te utjelovljivati suzdržanost i ukus. Veliki reformator opere bio je Christoph Willibald Gluck koji je djelovao na području Njemačke, Austrije i Francuske (Ainsley, 2004). Do tog trenutka, opera serija došla je do neodrživog položaja zbog svoje neprirodnosti i donošenja fabula koje nisu bile u skladu s realnim svijetom i životom. Njegov cilj je bio stvarati glazbu koja će biti prihvatljiva svim narodima, a u središtu događanja bio je čovjek. U potpunosti je uskladio ton i riječ te je izbacio nepotrebna ornamentiranja. Budući da je Gluck bio talijanski učenik i sam je pisao opere ondašnjeg duha. Promjena se događa kada postaje dvorskim dirigentom u Beču te kada upoznaje libretista Calzabigija, njegovog najvećeg suradnika (Rakijaš, 1981). Tada dolazi do izražaja njegov ukupni cilj; stvaranje prirodnog stila kako bi se stari obrazac recitativa i statičnih arija mogao zamijeniti ujednačenijom i

opuštenijom formom s vodećom ulogom orkestra koji prati recitative, arije, zbor i koreografiju (Raeburn, 2002). Prvo je takvo djelo opera *Orfej* izvedena u Beču 1762. godine u kojoj znantno ulogu ima zbor i orkestar, a u partituri su ispisane sve dionice pjevača i instrumentalista. Međutim, njegovom najboljom operom smatra se *Alceste*, na talijanskom jeziku izvedena u Beču 1767. godine, a na francuskom u Parizu 1776 (Rakijaš, 1981). Raeburn (2002) u svojoj knjizi navodi Gluckov citat, uvod u operu *Alceste*, zapisan najvjerojatnije od strane Calzabigija koji kaže:

„Trudio sam se ograničiti glazbu na njezinu istinsku funkciju služenja pjesništvu pomoću ekspresije i praćenja situacije u priči, bez prekidanja ili gušenja radnje beskorisnim suviškom ukrasa, te vjerujem kako bi ona to trebala činiti na isti način kao što izrazite boje utječu na konkretan i dobro organiziran crtež pomoću dobro raspoređenoga kontrasta svjetla i sjene, što služi za oživljavanje likova a da im ne mijenja obrise“ (Raeburn, 2002., str. 61).

Već prije svoje dvadesete godine, Wolfgang Amadeus Mozart napisao je nekoliko talijanskih opera. 1778. godine skladao je popriličan broj arija za pripadnike Mannheimske družine (Raeburn, 2002). Putujući po svijetu, upoznao je ljude i krajece različitih kultura i stilova što se odrazilo na njegovo stvaranje i pisanje opera gdje je s najvećom dozom realnosti mogao ocrtati karakter lika. Ipak, svoja najveća djela stvorio je upravo u posljednjim godinama života. I sam je govorio kako mu je od svega najvažnija opera i koliko je sretan uopće misleći na nju. Za njega operni tekst mora imati dobro osmišljen plan i riječi napisane jedino za muziku, što daje do znanja da je po tome ipak bio na strani Talijana. No, budući da je u opisivanju karaktera i ocrtavanju likova uvijek bio realan te u tumačenju emocija bio veoma jasan i čist, može se reći da je stvorio svoj vlastiti stil. Njegove su opere zapravo sinteza Gluckove reformirane opere i talijanske opere serije (Rakijaš, 1981). Operom *Figarov pir* i četiri druge koje je napisao u posljednjim godinama života, postavio je kriterije za procjenu svake druge opere ikada napisane. Ni jedan skladatelj poslije Monteverdija nije uspio izraziti tako suptilno, potpuno i jasno ljudske nijanse, strasti i složenost njihovih odnosa, osim Mozarta (Raeburn, 2002).

Ludwig van Beethoven genije je koji je svojim neprekidnim radom, učenjem i željom za znanjem u ostavštinu ostavio ogroman broj remek djela kakve povijest ne pamti. Čovjek koji je po mnogima bio daleko ispred suvremene civilizacije svojega doba. Beethoven je učio o operi dok je bio u bonnskom dvorskom orkestru u kojem je svirao. Dobro je poznao Mozarta i Glucka, odnosno njihov rad, a Mozarta i osobno. Njegova opera *Fidelio* velika je himna političkoj slobodi. Forma same opere, kojoj je izvorni naslov *Leonore*, donosi govorne dijaloge

i melodrame, mješavinu jednostavnih arija i dueta sa složenijim ansamblom i finalom. Operu prati ugođaj doma i sretan završetak zahvaljujući nadljudskoj hrabrosti (Raeburn, 2002).

3.3. Romantizam

Za razliku od 18. stoljeća u kojemu je prevladavao um, romantizam je stil u povijesti umjetnosti 19. stoljeća u kojemu prevladava umjetnička fantazija, osjećajnost i čuvstvo. Ovaj stil povezuje sve umjetnosti; književnu, likovnu i glazbenu. Početak romantizma u glazbi mogao bi se naznačiti negdje oko 1820. godine, dok bi kraj bilo malo teže odrediti. On se po nekim naznakama nazire već krajem 19. stoljeća, ali izraziti pomaci od stila vidljivi su krajem prvog i početkom drugog desetljeća 20. stoljeća (Tuksar, 2000). Romantizam je nastao kao književno-umjetnički pokret koji je pružao otpor racionalizmu i klasicizmu. Umjetnički izraz prevladava osjećajima i maštom, umjetnikova misao ide iznad ovozemaljskog svijeta i poistovjećuje se s legendarnim narodnim junacima. U književnosti je interes stavljen na lirsku pjesmu i ljubav prema narodnoj prošlosti koja je urodila mnogim biserima tog doba. U likovnoj umjetnosti također vlada zanimanje za narodnu tradiciju i povijesnu tematiku, a slikari naglašenim koloritom žele ukazati na slobodu individualnog izražavanja (Rakijaš, 1981). Ljubav prema narodnom i prema selu vodi romantičara do osjećaja rodoljublja zbog čega neki postaju i istaknuti borci za prava naroda. Romantičarski umjetnik povlači se u sebe i utočište traži u prirodi koja ga tješi u samoći. Mnoga umjetnička djela ovog razdoblja zato veličaju prirodu i opisuju njezinu raznovrsnost; šume, žubor potoka, godišnja doba, lišće i zov životinja (Reich, 1994).

Romantičarska glazba razvija svoj novi jezik koji je svojstven svim skladateljima tog razdoblja, a karakterizira ga profinjenost orkestra i jednostavnost melodije koja se ne kreće u velikim intervalskim rasponima. Što se harmonije tiče, prednost se daje disonantnim akordima koji gube težnju za rješenjem u konsonantni zvuk. Ritmički elementi postaju sve bogatiji, dinamičniji i više raznoliki (Reich, 1994). Što se glazbenih oblika tiče, prevladavaju mali oblici poput klavirske minijature i solo pjesme, a javlja se i novi oblik – simfonijska poema, u kojoj romantičari često ostavljaju svoje misli i osjećaje (Rakijaš, 1981).

Opera prve polovine 19. stoljeća u Italiji dala je nekoliko velikih opernih kompozitora poput Gioachina Rossinija, Gaetana Donizettija i Vincenza Bellinija. Jedna od najpopularnijih opera u svijetu upravo je *Seviljski brijač* Gioachina Rossinija. Djelo je napisano za rimsko kazalište, a kritizira i ismijava nerazumne postupke aristokracije. Njegova uvertira izvodi se čak i kao

samostalno djelo na koncertima. Iako nije imala uspješnu premijeru, opera od samog početka uživa veliku slavu i uspjeh. Rossinijeva opera otvorila je put daljnjem razvoju *opere buffe*⁴ i *opere serie*⁵. Uz to je prvi počeo potpuno ispisivati ukrase u partituri pa više nije bilo samovolje pjevača, uklonio je *recitativo secco*, obogatio ariju, povezao značenje muzike s ulogama, društvenim životom i težnjama nemirnih vremena (Rakijaš, 1981).

Glavna oporba romantičarske epohe na području opere svakako je ona između vršnjaka Talijana Giuseppe Verdija i Njemca Richarda Wagnera. Wagner je utjelovio ideal pokreta za promicanje njemačke nacionalne opere, dok je Verdi pružao novu dimenziju talijanskoj tradiciji s dubokim psihološkim analizama u svojim djelima (Raeburn, 2002). Njihovi ciljevi nisu bili isti te su se duboko suprotstavljali. I jedan i drugi težili su vlastitim praiskonskim nacionalnim sklonostima te su adekvatno izražavali ono za čim su težili njihovi muzički preci. Wagner je u svojoj muzici kročio velikim koracima u budućnost, bio je vizionar, makar je dosta toga na putu ipak posustalo, dok je s druge strane Verdi bio predstavnik najviših estetskih vrijednosti i dostignuća svojega vremena. Početak Verdijeve karijere označila je prva njegova opera koja je doživjela uspjeh zahvaljujući sretnim političkim okolnostima – *Nabucodonosor* iz 1842. godine. Toj operi pripada svjetski poznati čuveni *zbor Hebrejaca*, a u to doba snažno djeluje na talijanski narod koji se isto tako borio za slobodu. Verdijev ukus bio je vrlo istančan kada je u pitanju bio libreto, a pored sebe je imao vrsne libretiste poput Piavea i Boita. U svojim djelima naklonost i humanost pridavao je ženama i općenito ljudima koji pate, na scenu je nerijetko dovodio bludnice, dvorske lude i slično (Rakijaš, 1981). Verdi je napisao mnoge poznate opere među kojima su *Ernani*, *Luisa Miller*, *Macbeth*, *Aida*, a stvaralački vrhunac doživio je trilogijom *Rigoletta*, *Trubadura* i *Traviata*. Atmosfera svake od te tri opere je različita, ali ih povezuje tragedija koja pogađa nevine i krive. *Trubadur* je najkonvencionalnija, libreto slijedi tradicionalnu strukturu individualnih muzičkih brojeva, uglavnom arija, a glazbena karakterizacija je naglašena. U *Traviati* i *Rigolettu* dramsku napetost donose dionice baritona, u oba slučaja očevi, što dovodi do pomisli da je taj odnos očito imao veliku važnost u njegovom životu. U *Rigolettu* muzičku radnju često donosi orkestar, dok likovi pričaju, pa tako *Rigoletto* nema konkretnih arija već se koristi sjećanjima koja tvore prirodni dio partiture

⁴ Opera buffa - talijanska komična opera nastala u 18. stoljeću, izgradili su je skladatelji napuljske škole, u operi nema zbora, orkestar je uglavnom skroman, a glazbene točke povezane su govornim dijalozima, tzv. *recitativo secco*. Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/2947/> (21.6.2022.).

⁵ Opera seria - opera nastala krajem 17. stoljeća, ozbiljnog i tragičnog sadržaja s osobito razvijenim arijama. Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/2189/> (10.7.2022.)

(Raeburn, 2002). U svom trećem stvaralačkom periodu, kada je nastala *Aida*, Verdi je promijenio stav prema Wagnerovim uvjerenjima tako što je u *Aidi* (ali i ranije u operama *Moc Sudbine* i *Don Carlos*) zbližio recitative i arije i orkestralne razrade u smislu što istančanijeg ocrtavanja dramske radnje. *Aida* je, prema tome, nešto novo, ne samo po tematici, već i po skladateljevom stavu i gledanju na razvoj muzike općenito. Wagnerova djela u kojima je izvršio reformu su opere *Ukleti Holandez*, *Lohengrin*, *Prsten Nibelunga*, *Tristan i Izolda* i opera *Parsifal*. Prva od njih, *Ukleti Holandez*, nema još uvijek izgrađenu reformu do kraja, ali sadrži smisao koji je svojstven Wagnerovom općem stavu o otkupljenju pomoću ljubavi vjerne žene. U djelu se primjenjuju tzv. *Lajtmoviti* (njem. Leitmotiv) što znači da svaku stvar, događaj, pojavu, ličnost predstavlja karakteristična muzička misao. Prva potpuno reformirana opera je *Lohengrin* u kojoj lajtmotiv postaje osnova muzičko-dramskog razvoja radnje, cijelo djelo je muzički povezano i sve zajedno neprestano raste. U svojoj operi *Tristan i Izolda* Wagner ostvaruje nešto potpuno novo. Primjenjujući kromatiku kao sredstvo za strast i nemir, stvara izuzetnu pojavu disonance koja u svojoj akustičkoj napetosti prelazi okvire dotadašnjeg poimanja. Strogo se protivio tome da opera bude sredstvo razonode i zabave bogatašima, težio je skladu poezije i muzike iz starogrčkih dana, isto kao i skladu pjesnika i kompozitora, jer tek tako može proizaći najuspješnije operno djelo. Potpuno je izbacio brojeve iz opere te ju je podijelio na prizore, uveo je već spomenute lajtmotive i dao orkestru posebnu važnost. Tok dramske radnje morao se odvijati ravnomjerno i logično bez nepotrebnih prekida. Njegov orkestar je grandiozan, osobito zbog pojačanja limenih puhačkih instrumenata poput trube, tube te uvođenja engleskog roga i bas-klarinetu (Rakijaš, 1981).

Krajem 19. stoljeća svojim stvaranjem ističu se još i Georges Bizet na području Francuske i Giacomo Puccini, najpoznatiji talijanski kompozitor poslije Verdija. Svjetski slavne opere Giacoma Puccinija *La Boheme*, s kojom je postigao prvi veliki uspjeh, *Tosca* i *Madame Butterfly* i danas se izvode na kazališnim daskama, a uz njih stoje još i rjeđe izvođene *Sestra Angelica*, *Plašt* i *Gianni Schicchi*. Njegova posljednja opera *Turandot* ostala je nedovršena, a najpoznatija je po ariji *Nessun Dorma*. Dovršio ju je Franco Alfano te je s mnogo uspjeha prvi puta prikazana u Milanu 1926. godine. Za razliku od Verdija, Puccini u svojim operama nije uveo masovne scene i velike zborove osim u operi *Turandot* koja donosi kineski život i zahtijeva bogatiju scenu (Reich, 1994). Bio je odličan melodičar, znao se približiti publici tematikom i muzičkom obradom iste, a likovima je pobuđivao sentimentalnu naklonost. Skladatelj Georges Bizet nažalost nije doživio priznanje i slavu za svoga života koju je itekako zaslužio. Svojom operom *Carmen* svijetu je po nekima ostavio najljepše, najuvjerljivije i

najistinskije djelo. Opera je na svojoj premijeri 1875. godine nažalost propala, Bizet je bio očajan, a uskoro je i umro. Velika je ironija u tome što opera *Carmen* od tada gospodari scenom cijeloga svijeta, dakle gotovo 150 godina. Smatra se da je *Carmen* prvi odgovor Wagnerovom utjecaju na Francuskom području svojim mediteranskim duhom, svjetlinom i toplinom (Rakijaš, 1981).

3.4. Opera u 20. stoljeću

Većina povjesničara glazbe slaže se da je razdoblje od oko 1890-ih do oko Prvog svjetskog rata još uvijek prijelazno te da se u njemu miješaju kasni romantizam i različiti stilski pravci modernizma. U godinama između Prvoga i Drugoga svjetskog rata javljaju se mnogi stilski pravci i podpravci poput impresionizma, ekspresionizma i neoklasicizma. 20. stoljeće obilježava mnogo novih pojava, dotad još nepoznatih u glazbi, poput izraženije podjele umjetničke i zabavne glazbe, izum i razvitak snimanja i pohranjivanja zapisa, gramofonske ploče, audiokaseta, CD, videozapisi, izum i razvitak novih masovnih medija (npr. film, radio i TV), sve veća interakcija u glazbi među europskim i izvaneuropskim kulturama i još mnogo toga (Tuksar, 2000). Rakijaš (1981) izdvaja dva najvažnija izražajna sredstva moderne muzike – ritam i slobodno tretiranje disonance. Sve interesantniji su nepravilni ritmovi istočnih naroda u kojima se izražava daleka prošlost narodnog života pomoću pjesme i plesa. Slobodno tretiranje disonance dovodi do sposobnosti istodobnog zvučanja dvije ili više melodija tzv. politonalnost, ili do potpunog rušenja tonaliteta gdje nijedan ton nema dominantan položaj tzv. atonalnost. Prema Rakijašu (1981), moderna glazba obuhvaća tri razdoblja: prvo koje traje od 1890. do 1918., drugo između dvaju ratova od 1918. do 1941. i treće, u vrijeme revolucije, od 1941. pa nadalje.

Novi glazbeni stil koji je konkretno vezan za skladatelja Claudea Debussyja, a može se reći i da ga je on i uveo u glazbu, je impresionizam. Jako je volio prirodu i bio joj je sklon te u svojim djelima na poseban način opisuje dojmove koje crpi iz nje. Kod njegovog stvaranja primjećuje se novi postupak s glazbenim elementima, uspostavio je novi glazbeni jezik. Uz poznati durški i molški trozvuk, Debussy uvodi povećani trozvuk s dvije velike terce, a uz to i ljestvicu cijelih stepena, sve to kako bi bolje dočarao egzotični kolorit istoka koji ga je mnogo privlačio (Reich, 1994). Od mnogobrojnih djela koje je stvorio ističe se i opera koja je imala možda i najveći utjecaj među njegovim suvremenicima; *Pelleas i Melisande*. Ona dolazi kao novi tip opere u kojoj se u potpunosti stapaju ton i riječ.

Gustav Mahler bio je na glasu kao perfekcionista. Inzistirao je da se pjevači moraju držati partiture, te se suprotstavio mnogim kadencama i ukrasima koji su postali norma, posebno onima u Mozartovim arijama (Raeburn, 2002). Uz glazbu je volio i pjevanu riječ pa je uglavnom skladao vokalno-instrumentalna djela. Njegova suprotnost je bio Richard Strauss koji je ravnao Bečkom operom, baš kao i Mahler. Najjača strana mu je bila poznavanje orkestra, a među glavnim djelima su mu i opere *Saloma*, *Elektra*, *Kavalir s ružom*, *Ariadna* i *Arabella*. Igor Stravinski poznat je po tome što je mogao izrealizirati sve što je htio. Uz njegovu operu *The Nightingale*, slavu je zadobio i operom-oratorijem *Kralj Edip*. Sergej Prokofjev poznati je predstavnik ruskih skladatelja koji je mnogo putovao po svijetu kao cijenjeni pijanist. Od njegovih djela ističu se opere *Ljubav triju naranača* i *Igrači* (Reich, 1994).

3.5. Opera u Hrvatskoj

Zahvaljujući političkoj neovisnosti tokom povijesti te uspješnim obranama od neprijateljskih napada, naročito Mlečana, grad Dubrovnik bio je pogodno tlo za razvitak umjetnosti, najviše u doba renesanse. Na taj način opera, koja se u Italiji pojavila krajem 16. stoljeća, u Dubrovnik svoje prve utjecaje ima već početkom 17. stoljeća. Skoro svi dramski pisci toga vremena, a naročito Ivan Gundulić i Marin Držić, u svojim dramama i pastirskim igrama uključuju i uputstva o tome na kojim mjestima u tekstu dolazi glazba. Gundulić je preveo i operu *Ariadnu* Claudija Monteverdija koja se izvela 1615. godine u Dubrovniku (Šulhof, 1954). Šulhof (1954, prema Širola, 1942) navodi kako se pastirska drama *Atlanta* Junija Palmotića smatra prvom hrvatskom operom zbog svog izvođenja koje uključuje pjevanje i sviranje od početka do kraja. U 18. stoljeću Zagreb postaje središnje glazbeno-umjetničko područje kojeg posjećuju razne glazbene družine i izvode operne predstave. Prva javna kazališna dvorana u kojoj su se izvodile uglavnom njemačke predstave, drame, baleti i opere nalazi se upravo na Gornjem gradu u zgradi današnjeg Prirodoslovnog muzeja.

Moglo bi se reći kako je sjeverna Hrvatska i Zagreb hrvatsko glumačko središte 19. stoljeća. Dana 28. ožujka 1846. godine praižvedena je opera *Ljubav i zloba* Vatroslava Lisinskog (Paulik, 2005). Opera je doživjela veliki uspjeh, toliki da se u istoj sezoni izvodila i do pet puta uzastopno. Lisinski, nažalost, nije doživio izvođenje svojega drugog opernog djela – opere *Porin* (Šulhof, 1954). S dolaskom Ivana Zajca i praižvedbom njegove opere *Mislav* započinje novo važno i zanimljivo razdoblje hrvatskog glazbenog kazališta (Paulik, 2005). Zajc je glazbu studirao u Milanu gdje mu je bila ponuđena pozicija dirigenta u znamenitom milanskom

kazalištu La Scala, međutim ipak je odlučio vratiti se u Rijeku. Poslije toga, Zajc putuje u Beč na neko vrijeme nakon čega se vraća u Zagreb gdje počinje raditi kao dirigent u kazalištu. Praizvedbom njegove opere *Mislav*, opera u Zagrebu započinje sa stalnim radom. Zajc je ravnao operom i bio dirigent punih 19 godina. Uz sav taj posao, Zajc je uspio i skladati. Među brojim djelima nalazi se čak i 27 opera te 30 opereta koje je napisao. Njegove opere moguće je podijeliti u 3 razdoblja: 1. opere nastale do dolaska u Zagreb, 2. opere nastale u doba ravnanja operom u Zagrebu i 3. opere nastale u zadnjih 25 godina života. Neke od poznatijih opera koje je napisao su *Nikola Šubić Zrinjski*, *Mislav*, *Ban Leget*, *Master John*, *Branković* i dr. (Petan, 1983). Neki od Zajčevih suvremenika koji su također pridonijeli sceni su Gjuro Eisenhuth, svestran i marljiv čovjek koji se okušao u različitim zanimanjima kao što su skladanje, dirigiranje, sviranje, predavanje i dr. Skladao je nekoliko opera – *Sejслав Ljuti*, *Petar Bačić* i *Otelo*. Uz njega stoje još i Franjo Serafin Vilhar-Kalski, skladatelj poznat najviše po vokalnim skladbama i operama *Smiljana*, *Zvonimir*, *Ivanjska kraljica*, *Lopudska sirotica*, te Vladimir Bersa, sin Ivana Berse čija su se djeca istakla u umjetničkim područjima. Vladimir je uz glazbu studirao i pravo, a od poznatijih djela ističu se opere *Andrija Čubranović*, *Mozartova smrt* i *Cvijeta* (Petan, 1969).

Odmak od Zajčevog razdoblja i stupanje u hrvatsku modernu započinje stvaralaštvom Blagoja Berse. Kroz svoj raznoliki opus opernih, orkestralnih, komornih i solističkih djela uveo je nekoliko temeljnih estetskih načela koja će se protezati kroz rad hrvatskih skladatelja sve do danas. Kroz njegove opere provlače se suprotnosti, dvojbe, sumnje, plemenitost, praštanje te motiv otkupljenja odnosno spasenja. Neke od opera u kojima se očituju njegove karakteristike su: *Jelka*, *Oganj* i *Postolar od Delfta* (Paulik, 2005). Hvaljeni, poznati i priznati libretist Srđan Tucić surađivao je sa skladateljem Josipom Hatzeom. Na Tucićevo libreto *Povratak*, Hatze je skladao dramu u jednom činu koja se još dugo održala na hrvatskim pozornicama. Hatze je kroz život radio kao zborovođa, nastavnik glazbe i skladatelj. Svoja najuspješnija djela ostavio je u obliku solo pjesme, a od opera se ističu *Adel i Mara*, *Bijedna Mara* i *Obzor* (Paulik, 2005).

Najuspjelija hrvatska komična opera u povijesti, koja trajno živi i na stranim opernim pozornicama je *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca, skladana na libreto Milana Begovića. Do svog remek djela, Gotovac je skladao i druge glazbene oblike anticipirajući u njima melodiku, ritam i glazbeni kolorit folkloru. Napisao je *Simfonijsko kolo*, zbarska djela *Koleda* i *Jadovanka za teletom*, operu *Moranu* i *Milu Gojsalić*, no ni jedno djelo nikada nije premašilo *Erin* uspjeh, napisan na ideju humora legendarnog pučkog junaka Ere, Hercegovca, koji je u borbi s tlačiteljem Turčinom uvijek lukavo znao nadvladati oružje i snagu (Paulik, 2005).

4. Zastupljenost opere u udžbenicima glazbene kulture u prva tri razreda primarnog obrazovanja

Koliko su učenici zaista upoznati s operom u prva tri razreda osnovne škole vidi se i po zastupljenosti opere u udžbenicima. Nije potrebno ništa strogo definirati, ali koliko uopće dolaze u doticaj s glazbom i slušanjem ulomaka iz opere vidjet ćemo na primjeru udžbenika iz glazbene kulture za prva tri razreda osnovne škole. Izdavači su *Školska knjiga*, *Alpha* i *Profil*. Koliko je spomenuta riječ opera tijekom te tri godine osnovnoškolskog obrazovanja ovisi, naravno, prvenstveno o učiteljima i učiteljicama.

Prema kurikulumu (2019), glazba je u obrazovnom sustavu prepoznata i priznata kao neizostavan čimbenik u oblikovanju kompetencija učenika, kako glazbenih tako i općih. Domene u glazbenoj kulturi su podijeljene na A: slušanje i upoznavanje glazbe, B: izražavanje glazbom i uz glazbu i C: glazba u kontekstu. Domena A direktno je vezana uz slušanje glazbe, ishodište domene je upoznati glazbu uz audio i video zapise te mogući neposredni susret s glazbom. Cilj upoznavanja učenika s glazbom je otvaranje novih glazbenih iskustava. Učenici se susreću s različitim vrstama, stilovima, pravcima i žanrovima gdje aktivno slušajući stječu znanja o glazbeno-izražajnim sastavnicama i različitim razinama organizacije glazbenog djela. Slušanjem glazbe oni uče, doživljavaju, upoznavaju i uče razumijevati glazbu (str. 5). Učenicima mlađe dobi dozvoljeno je primjereno kretanje i gibanje dok slušaju glazbu, od njih se ne očekuje da nepomično sjede. Također, s obzirom na dob, potrebno je paziti i uskladiti trajanje glazbe koja se sluša (Kurikulum, 2019).

4.1. Školska knjiga

Udžbenik glazbene kulture izdavačke kuće *Školska knjiga* zove se *Razigrani zvuci*. Prvi razred učenici započinju bontonom o slušanju glazbe. Djecu se uči slušati glazbu i razvijati mišljenje o njoj, pridavati joj osjećaje i biti svjestan kakvo raspoloženje u njima budi. Pomalo se uvode različiti izvođači. Djeca trebaju razabrati čuju li instrumente ili pjevače, a od pjevača definiraju jesu li to višebrojni sastavi ili solisti, jesu li to žene ili muškarci i ostale razlike. U prvome razredu nalazi se jedan operni ulomak i to uvertira u operu Gioachina Rossinija *William Tell; Oluja*. Uz to se može čuti i pokoje djelo autora kao što su: Wolfgang Amadeus Mozart, Petar Ilić Čajkovski, Anotnio Vivaldi, Modest Petrovič Musorgski (Ivaci i Jandrašek, 2019). Od dvadeset i četiri slušna primjera za prvi razred, jedan pripada glazbenom obliku opere.

U drugom razredu uvodi se tradicijska glazba, naglasak je na tempu skladbi koje se obrađuju te se razvija osjećaj za dinamiku (Ivaci i Jandrašek, 2020). Neki od skladatelja opera čija se druga djela mogu čuti u 2. razredu su: Jacques Offenbach, Joseph Haydn, Ludwig van Beethoven, Jean-Baptiste Lully, Jakov Gotovac. Od dvadeset i šest slušnih primjera za drugi razred, niti jedan ne pripada glazbenom obliku opere.

Prvi slušni primjer trećega razreda je Trijumfalna koračnica iz opere *Aida* skladatelja Giuseppea Verdija. Tu su još i uvertira opere na francuskom jeziku skladatelja Gioachina Rossinija; *William Tell (Marš švicarskih vojnika)*, Zbor lovaca iz opere *Čarobni strijelac* skladatelja Carla Marie von Webera te Zbor zvončica iz 2. čina opere *Čarobna frula* skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta. Djeca se u trećem razredu susreću i sa skladateljima koji su, osim opere, skladali i druge glazbene oblike, kao što su: Georg Friedrich Händel, Antonio Vivaldi, Sergej Prokofjev, Antonín Dvořák, Petar Iljič Čajkovski, Ludwig van Beethoven, Vatroslav Lisinski i Heitor Villa-Lobos (Ivaci i Jandrašek 2020). Od dvadeset i sedam slušnih primjera, *Školska knjiga* uključila je četiri operna ulomka za treći razred.

4.2. Alfa

Udžbenik izdavačke kuće *Alfa* zove se *Moja glazba*. U prvom razredu učenici se susreću s ritmom i dobama, određuju ugođaj odslušanih skladbi, tempo, dinamiku i izvodilački sastav. Od slušnih primjera nema ulomaka iz opere, ali se slušaju drugi glazbeni oblici skladatelja poput Ludwig van Beethovena, Béle Bartóka, Roberta Schumanna, Antonija Vivaldija te Sergeja Prokofjeva (Atanasov Piljek, 2019). Slušnih primjera za prvi razred Alfa nudi dvadeset i jedan, ali ni jedan ne pripada glazbenom obliku opere.

U drugom razredu proširuje se opus instrumenata koje djeca uče. Nema ulomaka iz opere kao slušnih primjera, ali se slušaju skladatelji kao što su Antonio Vivaldi, Wolfgang Amadeus Mozart, Franz Schubert, Robert Schumann (Atanasov Piljak, 2014). Od dvadeset i jednog slušnog primjera, za drugi razred nije predviđen ni jedan operni ulomak.

U trećem razredu djeca se i dalje susreću sa skladateljima različitih glazbenih stilova koji su, između ostalog, pisali i operu, ali se konkretno ne susreću s opernim ulomcima (Atanasov Piljek 2014). Dakle, od dvadeset slušnih primjera za treći razred, niti jedan ne pripada glazbenom obliku opere.

4.3. Profil

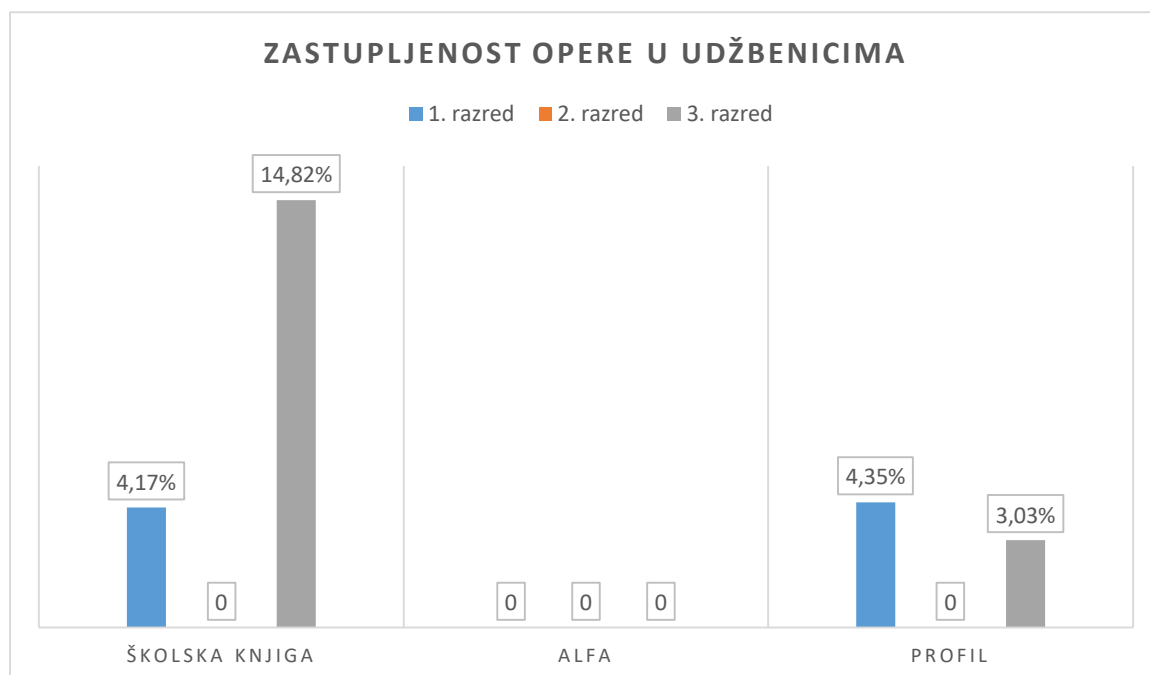
Udžbenik iz glazbene kulture izdavačke kuće *Profil* zove se *Glazbeni krug*. Udžbenik za prvi razred, osim slušanja i pjevanja, nudi brojne igre, pitalice i zadatke za međusobnu interakciju i

interakciju s glazbom. *Profil* nudi operni ulomak već u prvom razredu i to *Otmicu iz Saraja* skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta. Uz Mozarta, djeca imaju priliku čuti i druge glazbene oblike skladatelja poput Dmitrija Šostakoviča, Sergeja Prokofjeva, Antonia Vivaldija, Ludwig van Beethovena te Roberta Schumana (Ambruš-Kiš, Janković, Mamić, 2014). Slušnih primjera za prvi razred sveukupno je dvadeset i tri, od kojih jedan pripada glazbenom obliku opere.

Drugi razred nešto je oskudniji s opernim primjerima pa se tako u popisu skladbi ne nalazi ni jedan ulomak iz opere. Od skladatelja koji su uz druge glazbene oblike pisali i operu, javljaju se Franz Schubert, Antonio Vivaldi, Dmitry Kabalevski i Felix Mendelssohn (Ambruš-Kiš i sur., 2014). Od trideset i tri slušna primjera za drugi razred, niti jedan ne pripada glazbenom obliku opere.

U trećem razredu nalazi se Zbor zvončića kojega izvodi dječji zbor u 2. činu opere *Čarobna frula* skladatelja Wolfganga Amadeusa Mozarta. Slušaju se još i primjeri skladatelja Petra Iljiča Čajkovskog, Geoga Friedricha Händela, Antonija Vivaldija te Bedřicha Smetane (Ambruš-Kiš i sur., 2014). Od trideset i tri slušna primjera ponuđena za treći razred, jedan od njih operni je ulomak.

Grafikon 1. Zastupljenost opernih ulomaka kao slušnih primjera u udžbenicima glazbene kulture u prva tri razreda osnovne škole

Iz Grafikona 1 vidljivo je kako je opera slabo zastupljena u sva tri udžbenika koja se nude u hrvatskom obrazovanju. Slušne primjere opere za prvi razred nude izdavačke kuće *Profil* s 4,35 % i *Školska knjiga* s 4,17 % od ukupnog broja slušnih primjera za taj razred. Za drugi razred ne nudi se ni jedan slušni primjer opere. Treći razred nešto je bolje potkrijepljen opernim slušnim primjerima. *Školska knjiga* u svom udžbeniku nudi četiri slušna primjera opere što čini 14,82 %, dok *Profil* nudi jedan operni ulomak što čini 3,03 % od ukupnog broja slušnih primjera. Udžbenici izdavačke kuće *Alfa* ne sadrže operne ulomke kao slušne primjere.

5. Metodologija istraživačkog rada

5.1. Problem, cilj i pitanja istraživanja

Upoznavanje učenika s različitim glazbenim oblicima nužno je kako bi temeljem slušanja razlikovali pojedine glazbeno-izražajne sastavnice. Uz upoznavanje s različitim kraćim skladbama, učenici razlikuju glazbene vrste poput klasične, tradicijske, popularne, jazz ili filmske glazbe (Kurikulum, 2019). Upravo je iz tog razloga važno uključivanje slušnih opernih ulomaka od najmlađe dobi. U školstvu se djeca, nažalost, susreću s premalim brojem ulomaka iz glazbenog oblika opere što pokazuje analiza udžbenika za prva tri razreda primarnog obrazovanja (Grafikon 1). Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati stavove i doživljaje učenika prvoga, drugoga i trećega razreda osnovne škole o određenim opernim ulomcima. Odabrani operni ulomci spadaju u najeklatantnije i najpoznatije primjere opere iz povijesti glazbe. Sukladno cilju postavljena su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kako učenici u prva tri razreda primarnog obrazovanja doživljavaju operu?
2. Prema kojim opernim stilovima iskazuju intenzivniji doživljaj?
3. Utječe li spol na doživljaj opere?
4. Postoji li razliku doživljaja opere s obzirom na razred?

5.2. Sudionici istraživanja

U istraživanju su sudjelovala 102 sudionika, od čega 57 djevojčica (55,9 %) i 45 dječaka (44,1 %). U istraživanju su sudjelovali učenici prvih, drugih i trećih razreda Osnovne škole Davorina Trstenjaka (Zagreb) te učenici prvoga i drugoga razreda Osnovne škole Izidora Kršnjavoga (Zagreb). Učenici prvoga razreda činili su 42,2 % ukupnog uzorka, drugoga razreda 32,4 % te trećega razreda 25,5 % od ukupnog uzorka.

5.3. Postupak i tijek istraživanja

Istraživanje je provedeno u drugom dijelu ljetnog semestra akademske godine 2021./2022., odnosno u drugom polugodištu školske godine 2021./2022. Ispitivanje je provedeno uživo, odlaskom u škole. U dogovoru s učiteljicama i uz pristanak roditelja, istraživanje je provedeno tijekom redovne nastave učenika. U svakom razredu istraživanje je trajalo između dvadeset i dvadeset i pet minuta.

5.4. Instrument

Za potrebe istraživanja konstruiran je auditivni upitnik koji je sadržavao pitanja objektivnog tipa (spol, razred) te pitanja subjektivnog tipa (procjena sviđanja). Učenicima je puštano 12 recentnih opernih primjera raznih stilskih razdoblja u trajanju od 30 do 40 sekundi. Tijekom slušanja procjenjivali su svoj doživljaj na petostupanjskoj ordinalnoj skali (1 – ni malo mi se ne sviđa; 5 – jako mi se sviđa).

5.5. Proces prikupljanja i obrade podataka

Prikupljeni podaci obrađeni su u SPSS 21 gdje su se deskriptivno obradili. Prikupljeni podaci prikazani su kroz frekvencije (f), relativne frekvencije (%), aritmetičku sredinu (M), dominantnu vrijednost (mode), median (Md), standardnu devijaciju (SD) te mjera normalnosti distribucije (skewness, kurtosis). Za razlike doživljaja opernih ulomaka prema spolu koristio se Mann-Whitney U test, te Kruskal-Wallis za razlike u doživljaju opere s obzirom na razred.

5.6. Interpretacija rezultata

Dobiveni rezultati prikazani su u četiri segmenta koji uključuju doživljaj opere učenika primarnog obrazovanja, glazbene stilove koje učenici najintenzivnije doživljavaju te razlike u spolu i u visini razreda spram doživljaja opere, ukoliko one postoje.

5.6.1. Doživljaj opere učenika primarnog obrazovanja

Učenicima u prva tri razreda primarnog obrazovanja reproducirano je dvanaest primjera iz operne literature. Na petostupanjskoj skali iskazivali su sviđanje prema opernim ulomcima.

Tablica 1. Doživljaj učenika o slušanim opernim ulomcima (N=102)

	Min	Max	Mode	Md	M	SD	SK	KA
1. V. Lisinski: Arija Alberta (opera Ljubav i zloba)	1	5	3	3,00	3,16	1,18	-0,31	-0,53
2. G. F. Händel: V'adoro pupille (opera Giulio Cesare)	1	5	5	4,00	3,49	1,47	-0,37	-1,37
3. I. Stravinsky: Arija slavuja (opera Slavuj)	1	5	3	3,00	3,07	1,34	-0,13	-1,06
4. G. Verdi: Brindisi (opera La Traviata)	1	5	5	5,00	4,20	1,17	-1,49	1,33
5. S. Prokofjev: Rat i mir, finale (opera Rat i mir)	1	5	5	4,00	3,66	1,30	-0,71	-0,6
6. W. A. Mozart: Soave sia il vento (opera Così fan tutte)	1	5	3	3,00	3,33	1,39	-0,21	-1,1
7. R. Wagner: Ride of the Valkyries (opera Die Walküre)	1	5	5	5,00	4,58	0,88	-2,39	5,55

8. C. Monteverdi: Rosa del ciel (opera Orfej)	1	5	4	3,00	2,80	1,36	0,1	-1,28
9. G. Puccini: Visi d'arte, arija Tosce (opera Tosca)	1	5	5	3,00	3,25	1,39	-0,2	-1,27
10. J. Gotovac: Ero s onoga svijeta, završno kolo (opera Ero s onoga svijeta)	1	5	5	4,00	3,86	1,39	-0,98	-0,4
11. L. van Beethoven: Mir ist so wunderbar (opera Fidelio)	1	5	2	3,00	2,85	1,46	0,24	-1,32
12. G. Bizet: Habanera (opera Carmen)	1	5	5	5,00	3,99	1,31	-1,12	0,07

Iz Tablice 1 može se vidjeti kako većina učenika procjenjuje da im se svi reproducirani audio primjerci sviđaju u maksimalnom rasponu od 1 (ne sviđa mi se u potpunosti) do 5 (u potpunosti mi se sviđa). Učenici su najveću sklonost pokazali prema opernom ulomku iz Wagnerove opere *Die Walküre* ($M = 4,58$; $SD = 0,88$). Njih 75,5 % procjenjuje da im se navedeni ulomak sviđa u potpunosti, dok je njih 2 % označilo da im se ne sviđa uopće. Potom im se sviđa Verdijev Brindisi ($M = 4,20$; $SD = 1,17$). Njih 56,9 % označilo je da im se ulomak sviđa u potpunosti, dok je njih 5,9 % procijenilo da im se ulomak uopće ne sviđa. Slijedi ulomak iz Bizetove opere Carmen ($M = 3,99$; $SD = 1,31$) gdje je 52 % učenika označilo da im se ulomak sviđa u potpunosti, a 8,8 % da im se ne sviđa uopće. Za ulomak iz Gotovčeve opere ($M = 3,86$; $SD = 1,39$) 47,1 % učenika izrazilo je da im se ulomak sviđa u potpunosti, a njih 10,8 % da im se ne sviđa uopće. Ulomak iz Prokofjeve opere Rat i mir ($M = 3,66$; $SD = 1,30$) njih 33,3 % procijenilo je da im se sviđa u potpunosti, a 9,8 % da im se uopće ne sviđa. Najmanje im se sviđa Monteverdi s ulomkom Rosa Del Ciel ($M = 2,80$; $SD = 1,36$) gdje je 22,5 % učenika označilo da im se ulomak ne sviđa u potpunosti, a svega 11,8 % da im se sviđa u potpunosti. Odmah poslije njega smjestio se Beethoven ($M = 2,85$; $SD = 1,46$) gdje je 22,5 % učenika procijenilo da im se uopće ne sviđa i 21,6 % da im se sviđa u potpunosti.

5.6.2. Doživljaj opere sukladno opernom stilu

Opera je nastala još u ranom baroku i od tada je pratila svoj razvoj sukladno stilu u kojem je nastajala. Pratila ga je paralelno s ostalim glazbenim oblicima koji postoje kao što su suite, sonata, koncert i simfonija. Stilovi u kojima se razvijala su: rani barok, kasni barok, klasicizam, romantizam, verizam te 20. stoljeće. U istraživanju su se uvrstili ulomci iz opera sljedećih skladatelja: Monteverdi koji pripada ranom baroku i Händel koji pripada kasnom. Mozart i Beethoven pripadaju klasicizmu, dok Verdi, Bizet, Lisinski i Gotovac pripadaju romantizmu.

Tu su još i Wagner i Puccini smješteni u razdoblje verizma te Prokofjev i Stravinsky koji pripadaju skladateljima 20. stoljeća.

U tablici 2 prikazani su skladatelji i operni ulomci prema stilskom razdoblju kojem pripadaju. Ovdje se petostupanjaska skala sublimirala na tri stupnja gdje su se stupanj 1 i 2 koji označavaju negativan pol skale, sjedinili u jedan stupanj „ne sviđanja“. Analogijom se išlo s pozitivnim polom skale, gdje su se 4 i 5 spojili u jedan stupanj „sviđanja“. Jedino je stupanj 3 ostao identičan i nije se mijenjao zbog djelomične pripadnosti jednom i drugom polu skladbe. Kondenzacijom stupnjeva dobio se jasniji uvidi u doživljaj stilova među učenicima.

Tablica 2. Glazbeni stilovi koje učenici najintenzivnije doživljavaju (N=102)

RAZDOBLJA	SKLADATELJI	Ne sviđa mi se %	Djelomično mi se sviđa %	Sviđa mi se %
RANI BAROK	Claudio Monteverdi	46	16,7	37,3
	Georg Friedrich Händel	32,4	13,7	53,9
KASNI BAROK	Wolfgang Amadeus	25,5	33,3	41,2
	Mozart			
KLASICIZAM	Ludwig van Beethoven	48	17,6	34,3
ROMANTIZAM	Giuseppe Verdi	10,8	9,8	79,4
	Georges Bizet	14,7	14,7	70,6
	Vatroslav Lisinski	23,5	37,3	39,2
	Jakov Gotovac	20,6	8,8	70,6
VERIZAM	Richard Wagner	4,9	5,9	89,2
	Giacomo Puccini	34,3	17,6	48
20. STOLJEĆE	Igor Stravinsky	32,3	28,4	39,2
	Sergej Prokofjev	20,6	16,7	62,7

Iz Tablice 2 vidljivo je da učenici najveću sklonost pridaju glazbenom razdoblju romantizma, potom verizma. Wagnerov ulomak se sviđa 89,2 % učenika, Verdijev 79,4 % učenika, Bizetov ulomak je 70,6 % učenika označilo s visokim stupnjem sviđanja, baš kao i Gotovčev. Najmanju sklonost iskazali su prema klasicizmu gdje je za Beethovenov ulomak gdje je 48 % učenika iskazalo da im se ne sviđa, a odmah nakon slijedi Monteverdi iz razdoblja ranog baroka s

rezultatom od 46 %. Najveći postotak na negativnom polu skale učenici su isklazali za Puccinijev primjer (34,3 %) te za Stravinskog (32,3 %).

5.6.3. Utjecaj spola na doživljaj opere

U istraživanju se ispitalo postoje li razlike u doživljaju opernih ulomaka s obzirom na spol. Prema istraživanju Mendiković Đukić (2020), učenicima je reproducirano petnaest slušnih primjera klasične glazbe, od kojih samo tri nisu imala razliku u preferenciji između djevojčica i dječaka. Od ostalih dvanaest skladbi, učenice su iskazale veću preferenciju kod njih čak jedanaest, dok dječaci samo kod jedne (K. Penderecki: *Tužaljka za žrtve Hirošime*). Autorica je navela objašnjenje koje, prema Colleyu (2008, navedeno u Mendiković Đukić, 2020) govori da učenice više preferiraju klasičnu glazbu, kao i druge raznovrsne glazbene stilove, zbog toga što se klasična glazba smatra nježnom i emocionalnom glazbom što su karakteristike koje se u društvu pripisuju ženskom rodu. Paralelno s tim, rodna stereotipizacija objašnjava i zašto se veća preferencija dječaka javila upravo u slušnom primjeru skladatelja Pendereckog. Naime, skladba obiluje naglim dinamičkim promjenama i klasterima, a sve u svrhu dočaravanja ljudske patnje i krikova.

U testiranju razlika kod spola koristio se Mann-Whitney U test. Rezultati su prikazani u Tablici 3.

Tablica 3. Doživljaj opernih ulomaka s obzirom na spol (N=102)

	Spol	N	M _{rank}	Sum _{rank}	Z	U	p
1. V. Lisinski: Arija Alberta (opera Ljubav i zloba)	Djevojčice	57	50,94	2903,50	-0,224	1250,500	0,823
	Dječaci	45	52,21	2349,50			
2. G. F. Händel: V'adoro pupille (opera Giulio Cesare)	Djevojčice	57	59,16	3372,00	-3,061	846,000	0,002
	Dječaci	45	41,80	1881,00			
3. I. Stravinsky: Arija slavuja (opera Slavuj)	Djevojčice	57	56,67	3230,00	-2,033	988,000	0,042
	Dječaci	45	44,96	2023,00			
4. G. Verdi: Brindisi (opera La Traviata)	Djevojčice	57	51,28	2923,00	-0,094	1270,000	0,925
	Dječaci	45	51,78	2330,00			
5. S. Prokofjev: Rat i mir, finale (opera Rat i mir)	Djevojčice	57	49,45	2818,50	-0,817	1165,500	0,414
	Dječaci	45	54,10	2434,50			

6. W. A. Mozart: Soave sia il vento (opera Così fan tutte)	Djevojčice	57	55,20	3146,50	-1,477	1071,500	0,140
	Dječaci	45	46,81	2106,50			
7. R. Wagner: Ride of the Valkyries (opera Die Walküre)	Djevojčice	57	47,15	2687,50	-2,220	1034,500	0,026
	Dječaci	45	57,01	2565,50			
8. C. Monteverdi: Rosa del ciel (opera Orfej)	Djevojčice	57	56,87	3241,50	-2,113	976,500	0,035
	Dječaci	45	44,70	2011,50			
9. G. Puccini: Visi d'arte, arija Tosca (opera Tosca)	Djevojčice	57	57,16	3258,00	-2,224	960,000	0,026
	Dječaci	45	44,33	1995,00			
10. J. Gotovac: Ero s onoga svijeta, završno kolo (opera Ero s onoga svijeta)	Djevojčice	57	49,79	2838,00	-,700	1185,000	0,484
	Dječaci	45	53,67	2415,00			
11. L. van Beethoven: Mir ist so wunderbar (opera Fidelio)	Djevojčice	57	58,37	3327,00	-2,701	891,000	0,007
	Dječaci	45	42,80	1926,00			
12. G. Bizet: Habanera (opera Carmen)	Djevojčice	57	55,76	3178,50	-1,777	1039,500	0,076
	Dječaci	45	46,10	2074,50			

$p \leq 0.05$

Uvidom u rezultate Tablice 3, može se vidjeti kako na nekim slušanim opernim ulomcima postoje statistički značajne razlike između dječaka i djevojčica. Od dvanaest slušanih primjera, kod njih šest pronađena je statistički značajna razlika s obzirom na spol. Na pet opernih ulomaka, prema ranku aritmetičke sredine (M_{rank}), djevojčice pokazuju intenzivniji doživljaj u odnosu na dječake. Radi se o opernim primjerima Händela, Stravinskog, Puccinija, Monteverdija i Beethovena. Samo na jednom primjeru dječaci pokazuju viši doživljaj u odnosu na djevojčice, a radi se o Wagnerovom ulomku *Ride of the Valkyries*. U ostalim opernim ulomcima i djevojčice i dječaci podjednako su uživali.

5.6.4. Utjecaj dobi na doživljaj opere

Razlike su se provjeravale s obzirom i na visinu razreda. Naime, neka istraživanja pokazuju kako su djeca mlađe dobi otvorenija za razne glazbene stilove. Prema istraživanju Dobrote i Ćurković (2005), utvrđeno je da od 53 učenika četvrtog razreda primarnog obrazovanja, njih 73 % iskazuje pozitivan stav prema klasičnoj glazbi, 23 % se iskazalo ravnodušnim, a njih 4 % iskazalo je negativan stav prema klasičnoj glazbi. S druge strane, 38 % učenika osmog razreda iskazalo je pozitivan stav prema klasičnoj glazbi, 57 % njih je ravnodušno, a 5 % imaju negativan stav.

U tablici 4 prikazani su rezultati Kruskal – Wallis testa kojim su se ispitivale razlike u doživljaju opere s obzirom na prvi, drugi i treći razred, odnosno dob.

Tablica 4. Doživljaja opere s obzirom na razred koji učenici pohađaju (N=102)

	Razred	N	M _{Rank}	Kruskal – Wallis	df	p
1 V. Lisinski: Arija Alberta (opera Ljubav i zloba)	Prvi razred	43	47,52	1,853	2	0,396
	Drugi razred	33	52,32			
	Treći razred	26	57,04			
2 G. F. Händel: V'adoro pupille (opera Giulio Cesare)	Prvi razred	43	55,64	5,341	2	0,069
	Drugi razred	33	42,11			
	Treći razred	26	56,58			
3 I. Stravinsky: Arija slavuja (opera Slavuj)	Prvi razred	43	57,48	4,781	2	0,092
	Drugi razred	33	42,92			
	Treći razred	26	52,50			
4 G. Verdi Brindisi (opera La Traviata)	Prvi razred	43	47,51	2,498	2	0,287
	Drugi razred	33	51,64			
	Treći razred	26	57,92			
5 S. Prokofjev: Rat i mir, finale (opera Rat i mir)	Prvi razred	43	50,40	0,118	2	0,943
	Drugi razred	33	52,58			
	Treći razred	26	51,96			
6 W. A. Mozart: Soave sia il vento (opera Così fan tutte)	Prvi razred	43	55,94	3,448	2	0,178
	Drugi razred	33	44,05			
	Treći razred	26	53,62			
7 R. Wagner: Ride of the Valkyries (opera Die Walküre)	Prvi razred	43	44,78	7,037	2	0,030
	Drugi razred	33	57,74			
	Treći razred	26	54,69			
8 C. Monteverdi: Rosa del ciel (opera Orfej)	Prvi razred	43	51,59	2,785	2	0,249
	Drugi razred	33	45,86			
	Treći razred	26	58,50			
9 G. Puccini: Visi d'arte, arija Tosce (opera Tosca)	Prvi razred	43	52,99	0,515	2	0,773
	Drugi razred	33	48,53			
	Treći razred	26	52,81			
10 J. Gotovac: Ero s onoga svijeta, završno kolo (opera Ero s onoga svijeta)	Prvi razred	43	50,06	0,700	2	0,705
	Drugi razred	33	54,82			
	Treći razred	26	49,67			
11 L. Van Beethoven: Mir ist so wunderbar (opera Fidelio)	Prvi razred	43	49,71	3,104	2	0,212
	Drugi razred	33	47,20			
	Treći razred	26	59,92			
12 G. Bizet: Habanera (opera Carmen)	Prvi razred	43	49,62	0,997	2	0,608
	Drugi razred	33	50,35			
	Treći razred	26	56,08			

$p \leq 0.05$

Iz rezultata Tablice 4 može se primijetiti kako je samo na jednom opernom ulomku statistički značajna razlika u odnosu na visinu razreda. Prema aritmetičkoj sredini rankova (M_{Rank}), učenici drugog razreda pokazuju višu razinu sviđanja opernog ulomka Richarda Wagner (*Ride of the Valkyries*) u odnosu na treći i prvi razred. Na ostalim opernim ulomcima nema statistički značajnih razlika s obzirom na razred pohađanja i doživljaj opernih ulomaka.

6. Zaključak

Kroz različita glazbena razdoblja, uloga opere i njena interpretacija stalno se mijenjala. Nekima je bila razlog za druženje, okupljanje, smijeh i razonodu, nekima je donosila utjehu i način izražavanja vlastitih emocija, dok je drugima predstavljala cjelovito umjetničko djelo kojem su se mogli diviti, u kojem su mogli uživati. No ono najvažnije, uvijek je okupljala brojne ljude koji su zajedničkim doprinosom stvarali nova djela koja se i dan danas pamte i izvode.

U ovom istraživanju učenici su iskazali najveću sklonost prema ulomcima iz opera R. Wagnera, G. Verdija, G. Bizeta i J. Gotovca. Najviše interesa pokazali su za glazbeno razdoblje romantizma, a najmanje za rani barok i skladatelja C. Monteverdija. S obzirom na spol, utvrđene su razlike kod šest primjera. S obzirom na dob, odnosno visinu razreda, nema utvrđenih značajnih razlika. Glazbena kultura i naobrazba važna je od najranije dobi što je u školstvu propisano kurikulumom. Opera je sastavni dio naobrazbe, no iz analize udžbenika vidljivo je da je u naobrazbi vrlo malo zastupljena. Učenike bi svakako trebalo upoznavati s operom u glazbenoj kulturi, a posebice odlaskom u operne kuće i kazališta.

Literatura.

1. Ainsley, R. (2004). *Enciklopedija klasične glazbe*. Zagreb: Znanje.
2. Ambruš-Kiš, R., Janković, A. i Mamić, Ž. (2014). *Glazbeni krug 1*. Zagreb: Profil.
3. Ambruš-Kiš, R., Janković, A. i Mamić, Ž. (2014). *Glazbeni krug 2*. Zagreb: Profil.
4. Ambruš-Kiš, R., Janković, A. i Mamić, Ž. (2014). *Glazbeni krug 3*. Zagreb: Profil.
5. Atanasov Piljek, D. (2019). *Moja glazba 1*. Zagreb: Alfa.
6. Atanasov Piljek, D. (2014). *Moja glazba 2*. Zagreb: Alfa.
7. Atanasov Piljek, D. (2014). *Moja glazba 3*. Zagreb: Alfa.
8. Dobrota, S., Ćurković, G. (2005). Glazbene preferencije djece mlađe školske dobi. *Život i škola, 15-16* (1-2), str. 105 – 114. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/39465> (2.7.2022.)
9. Holden, A. (2001). *Penguinov vodič kroz opere*. Zagreb: Izvori.
10. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/> (7. 6. 2022)
11. Ivaci, J. i Jandrašek, V. (2019). *Razigrani zvuci 1*. Zagreb: Školska knjiga.
12. Ivaci, J. i Jandrašek, V. (2020). *Razigrani zvuci 2*. Zagreb: Školska knjiga.
13. Ivaci, J. i Jandrašek, V. (2020). *Razigrani zvuci 3*. Zagreb: Školska knjiga.
14. *Kurikulum nastavnih predmeta Glazbena kultura i Glazbena umjetnost za osnovne škole i gimnazije* (2019). Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_151.html (21.6.2022.)
15. Mendiković Đukić, A. (2020). *Usporedba glazbenih preferencija učenika osnovne i srednje škole prema klasičnoj glazbi*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Muzička akademija u Puli. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unipu%3A6846/datastream/PDF/view> (2.7.2022)
16. Paulik, D. (2005). *Hrvatski operni libreto*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
17. Pettan, H. (1983). *Hrvatska opera Ivan Zajc, II*. Zagreb: Muzički informativni centar Koncertne direkcije Zagreb.
18. Pettan, H. (1969). *Hrvatska opera - Zajčevi suvremenici I*. Zagreb: Vlastita naklada.
19. *Proleksis enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012. <https://proleksis.lzmk.hr/naslovnica/> (21.6.2022)
20. Raeburn, M. (2002). *Povijest opere*. Zagreb: Golden marketing.
21. Rakijaš, B. (1981). *Osnove muzičke kulture*. Zagreb: Školska knjiga.
22. Reich, T. (1994). *Glazbena čitanka*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Šulhof, J. (1954). *Knjiga o operama*. Novi Sad: Izdavačko preduzeće „Bratstvo-jedinstvo“.

24. Tuksar, S. (2000). *Kratka povijest europske glazbe*. Zagreb: Matica hrvatska.

Prilog

Anketni list

🎵 GLAZBENI UPITNIK 🎵

Zaokruži broj:

	Ni malo mi se ne sviđa	Ne sviđa mi se	Djelomično mi se sviđa	Sviđa mi se	Jako mi se sviđa
1. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
2. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
3. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
4. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
5. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
6. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
7. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
8. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
9. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
10. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
11. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5
12. SKLADBA 🎵	1	2	3	4	5

IZJAVA

Ja, Mirta Gilić, izjavljujem da je moj diplomski rad izvorni rezultat mojega rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima, osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studentice)